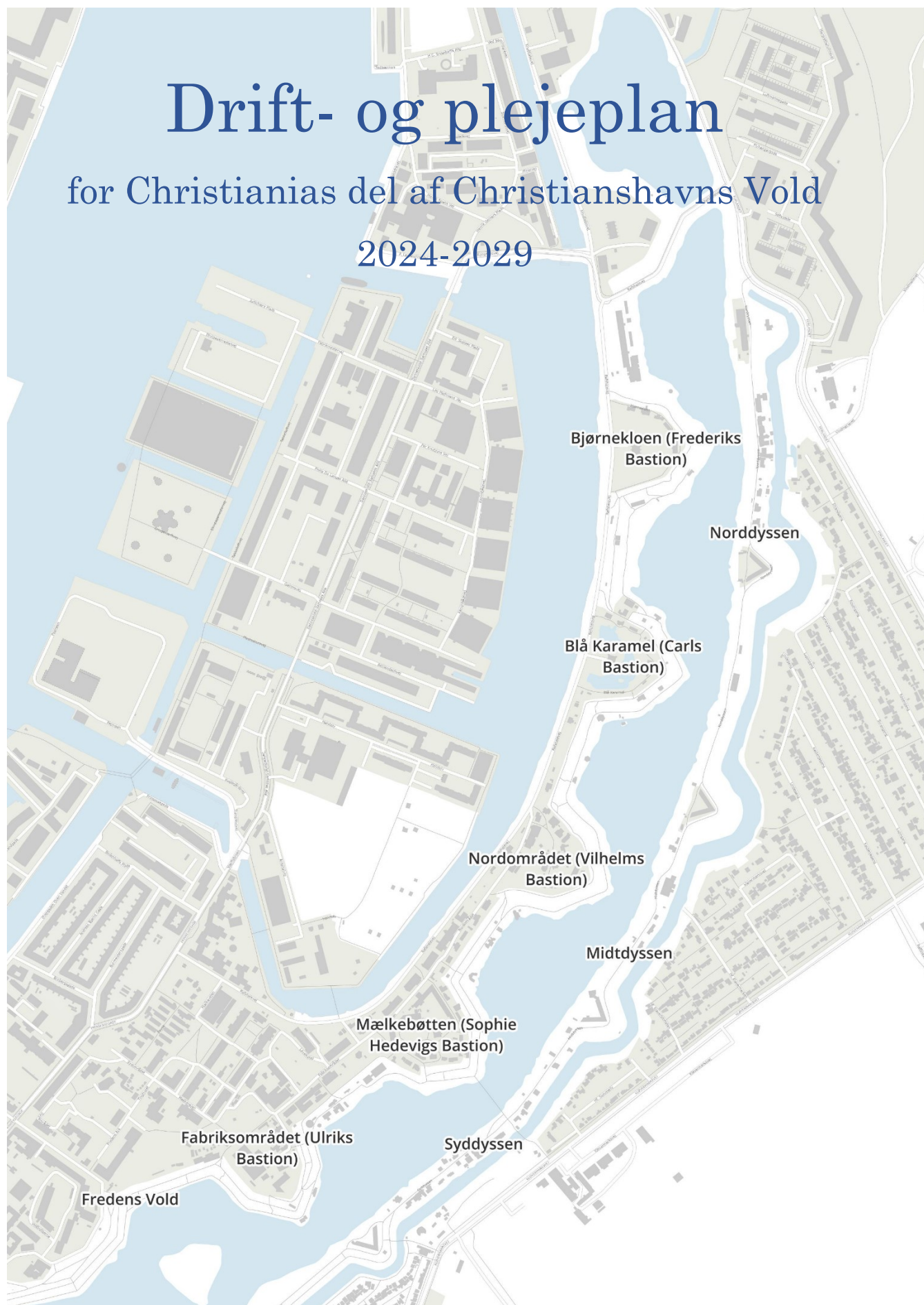

Drift- og plejeplan

for Christianias del af Christianshavns Vold

2024-2029

Titel: Drift- og plejeplan 2024 - 2029

Drift- og plejeplan for Christianias del af Christianshavns Vold 2024-2029

Redaktion:

Christianias Gartnergruppe: Jeppe Blumensaat Rasmussen

Christianas Gartnergruppe: Louise Gehl

Slots- og Kulturstyrelsen: Isabella Bugge Nielsen

Slots- og Kulturstyrelsen: Marie Walther

År:

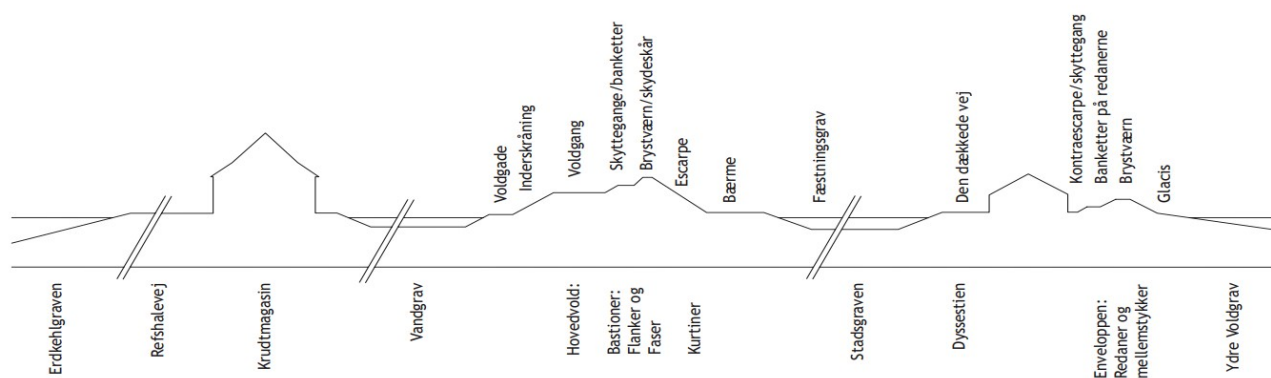
2023

Kort:

Slots- og Kulturstyrelsen

Ansvarsfraskrivelse:

Må citeres med kildeangivelse.

*Principssnit, der viser de betegnelser
der er anvendt i udviklingsplanen.*

Fra Udviklingsplan for Christianiaområdets voldanlæg, Slots- og Ejendomsstyrelsen, september 2006.

INDHOLD

1	Baggrund for drift- og plejeplanen.....	4
1.1	Formål	4
1.2	tillægsaftalen & Aftale nr. 5	4
1.3	Mål for plejen.....	7
1.4	Museumsloven.....	8
1.5	Anden lovgivning.....	8
2	Christianshavns vold.....	8
2.1	Om fortidsmindet	8
2.2	Voldanlæggets sårbarhedszoner	8
2.2.1	Zone 1 (Rød zone)	9
2.2.2	Zone 2 (Gul zone).....	10
2.2.3	Zone 3 (Grøn zone).....	10
2.3	Særligt for Christiania	10
2.3.1	Publikumstryk og særlig adfærd	11
2.3.2	Christianias gartnergruppe	11
3	Karakteristik af pleje	11
3.1	Førstegangspaneje.....	11
3.2	Vedvarende paneje	12
3.3	Adfærdspaneje (nudging).....	12
3.3.1	Adfærdspaneje – vegetationspaneje	12
3.3.2	Publikumspaneje – forebyggelse / paneje.....	12
4	Bevoksning og naturtyper.....	12
4.1	Historisk bevoksning.....	12
4.2	Solitærtræer	14
4.3	Græs og urter	15
4.4	Urørt bevoksning.....	16
4.5	Bevoksning i magasindammene	17
4.6	Rodvælte og håndtering af forebyggelse	17
4.7	Selvforryngelse.....	18
4.8	Invasive arter	18

4.9	Problemarter	18
5	Drift og vedligehold af godkendte faciliteter og deponeringer (<i>den grå drift</i>)	18
6	Drift og løbende statusforløb	19
7	Delområder	19
7.1	Norddyssen, Midtdyssen og Syddyssen (1.-5. Redan & Enveloppen)	20
7.2	Bjørnekloen (Frederiks bastion)	23
7.3	Den Blå karamel (Carls bastion)	24
7.4	Nordområdet (Vilhelms bastion).....	26
7.5	Mælkebøtten (Sophie Hedevigs bastion)	27
7.6	Fabriksområdet (Ulriks bastion)	29
7.7	Fredens Vold (Kurtinen mellem Ulriks bastion og Løvens bastion).....	30
8	Prioritering.....	31

1 BAGGRUND FOR DRIFT- OG PLEJEPLANEN

1.1 FORMÅL

Formålet med Drift- og plejeplanen er at sikre at Christianshavns Vold, fortidsminde 3130:15, matrikel 697b, Christianshavns Kvarter, Amagerbros Kvarter, København, København Kommune bliver plejet, driftet og udviklet i overensstemmelse med fortidsmindebeskyttelsen, tillægsaftalen af 30. august 2022 og aftale nr. 5.

Drift- og plejeplanen er et operativt værktøj til Christianias gartnergruppe for at sikre fortidsmindet og for at opnå de vilkår der er stillet i tillægsaftalen og aftale 5. Samtidig danner drift- og plejeplanen rammerne for dialogen mellem Christiania og Slots- og Kulturstyrelsen om den løbende status for drift og pleje.

Drift- og plejeplanen udstikker retningslinjer for balancen mellem hensynet til kulturarvsværdierne og naturværdierne. I daglig tale er kulturarvsværdierne *Paraplyen*, der favner og overskygger ønsker til bevoksningen og vegetationsplejen på Christianshavns Vold.

I drift- og plejeplanen er det ikke uddybet hvordan driften og plejen bliver organiseret og udført på Christiania, men den danner rammer og mål for plejen. Der er en flad ledelsesstruktur på Christiania, hvor opgaverne drøftes med områderne, og der udarbejdes lokale arbejdsgange og prioriteringer. Det er dog uvedkommende for drifts- og plejeplanen, så længe de overordnede rammer og mål bliver efterkommet.

1.2 TILLÆGSAFTALEN & AFTALE NR. 5

Rammen for drift- og plejeplanen findes i Tillægsaftalen mellem Fonden Fristaden Christiania og staten af 30. august 2022 (Bilag 1), samt i Aftale nr. 5, d. 7. januar 2013: Aftale om Fonden Fristaden Christianias forpligtelser til renovering, drift og vedligeholdelse af fortidsmindet, de statsbygninger, der udlejes til fonden, infrastruktur, belysning, forsyning, samt boligtildeling og privatister (Bilag 2).

Det fremgår af Tillægsaftalen mellem Fonden Fristaden Christiania og staten, side 2:

”2. Et trygt rekreativt område i byen, pkt. 4:

Fonden udarbejder konkrete plejeplaner for voldanlægget med udgangspunkt i den nuværende aftale, fortidsmindets bevaring og øget fokus på biodiversitet, miljø og bæredygtighed. Planerne skal udarbejdes i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen og være færdige senest 1 år efter denne aftales indgåelse.

2. Et trygt rekreativt område i byen, pkt. 5:

Fonden fortsætter den renovering af voldanlægget, som er aftalt jf. aftale 5 pkt. 3. Parterne forpligter sig til senest 6 måneder efter denne aftale er indgået, at indgå konkret aftale om gennemførelse af minimum et større projekt på voldanlægget. Projektet skal være gennemført inden 31.12.2023. For at muliggøre dette forlænger staten fristen for refusion i de indbetalte købsrater jf. tillægsaftale 1 til aftale 5 til 30.06.2024.”

Det fremgår af Aftale nr. 5, d. 7. januar 2013: Aftale om Fonden Fristaden Christianias forpligtelser til renovering, drift og vedligeholdelse af fortidsmindet, de statsbygninger, der

udlejes til fonden, infrastruktur, belysning, forsyning, samt boligtildeling og privatister, side 7:

”3. Renovering, vedligehold og drift af fortidsmindet

Hovedhensynet ved renoveringen og den fremtidige drift og vedligeholdelse af voldanlægget er, voldens forløb og karakteristika som fæstningsanlæg skal sikres og synliggøres således, at de frednings- og naturmæssige værdier sikres under samtidig hensyntagen til beboelse på volden. Herunder skal et begrænset antal bygninger på den del af Christianshavns Volds hovedvold og ydre vold, inkl. Frederiks Bastion, som ligger på Christianiaområdet, flyttes. Som led i opretningen skal foretages udtynding af beplantning på dele af volden samt nødvendig opretning af brinker og voldkroner. Magasindammene skal vedligeholdes og oprettes så deres forløb tydeliggøres og vandkvaliteten forbedres, samtidig med at de fortsat kan fungere som et arts mangfoldigt levested for dyr og planter. Stier og adgangsforhold forbedres.

Bastioner og redaner, envelopper og kurtiner

Bastioner og redaner fremstår mange steder med tæt bevoksning. Renoveringen sikrer, at bevoksningen reduceres og udtyndes således, at udsynet til det historiske anlæg sikres. Fjernelse af bevoksning kan ske ved, at der fjernes enkelttræer eller afgrænsede kratbevoksninger og udføres i etaper således, at der er tale om en gradvis synliggørelse, hvor udviklingen løbende kan iagttages og den fremtidige tilstand afspejler områdets særlige karakter og den megen færdsel. Invasive arter bekæmpes således, at deres fremdrift stoppes effektivt.

Særligt redaner og bastioners knæpunkter skal bevoksningen tilpasses, udtyndes og i nødvendigt omfang ryddes for at sikre erkendbarhed af fortidsmindet. Fjernelse af affald, oplag af byggematerialer og andet understøtter synliggørelsen af fortidsmindet og kan mindske behovet for fjernelse af beplantning.

For at tilstræbe, at selvforvaltningen styrkes, og der gives rum til områdernes bidrag til plejen, kan arbejdet tilrettelægges, så der udpeges indsatsområder, hvor renoveringen i første omgang koncentrerer, og hvor der læres af erfaringerne, før renoveringen fortsættes. Renoveringen tilstræber samtidig, at de områder, hvor behovet er størst, prioriteres. Herunder bør særligt Fabriksområdets bastion, der besøges af det største antal personer, have særskilt fokus, der sigter mod, at eksisterende anlæg og veje tilpasses fortidsmindets historiske profil samtidig med, at færdslen reguleres, og området fortsat kan fungere som velbesøgt rekreativt område.

På fortidsmindet er der overalt små oaser. Børnenes legepladser, fluepapiret ved Dyssebroen, der samler både solbadere og folk, der mindes deres kære ved mindepladsen, grillpladser og små afsides bænke, hvor udsigten og en stille stund kan nydes. Mange folk færdes i mange ærinder og med et varierende hensyn til naturen og fortidsmindet. Renovering og fremtidig drift og vedligehold tilrettelægges, så færdsel i videst muligt omfang ikke slider unødigt på fæstningsanlægget, og så slidskader fra færdsel hurtigt udbedres og sikres mod forværring.

Den lysåbne vegetation langs med veje, stier og bygninger samt områder til ophold, boldspil mv. fremstår som lav, tæt, sammenhængende og i vækst samt fri for affald. Vegetationen har en græsartssammensætning, der tåler et vist slid og tørke.

Græsskråningerne fremstår lidt grovere og mere ekstensivt plejede end den lave lysåbne vegetation, men også fri for affald, ligesom løv/afklip er fjernet, hvor det er nødvendigt for at

sikre væksten og intakte græsflader. Træer og buske på og ved skråningerne er udtyndede og opstammede, så tilstrækkeligt lys kan komme igennem, men hvor hensynet til naturen, beboerne og de besøgende samtidig iagttages, og hvor der på visse områder kan være en tættere beplantning.

Der kan visse steder efterlades større grene fra beskæring eller træfældning således, at mikrohabitater skabes og biodiversiteten understøttes. Der kan også på visse områder være krat med skovlignende karakter for at have mere differentieret natur og for at skærme beboelse, fx på indersiden af bastioner i Blå Karamel og Bjørnekloen, hvor bevoksningen kan være mere fremtrædende til, at der som aftalt flyttes bebyggelse til anden placering på fortidsmindet.

Hvor der har været udført anlægsarbejder efter ændringen af christianialoven i 2004, er disse tilbageført således, at græsflader og græsskråninger fremstår som anført ovenfor. Støttemure og ramper er fjernet, og terrænet er retableret, så det følger den generelle jordform.

Træer

Træer har stor betydning på fortidsmindet. De markerer de historiske udgangspunkt, de giver læ og skygge til beboere og besøgende, de huser dyre og fugleliv og bidrager til Christianias forsyning med træ til brænde og byggeri.

Kortet viser¹, hvor det tilstræbes, at der fortsat er rækketræer. På disse områder plejes de eksisterende træer og der plantes nye træer, hvor det er nødvendigt.

Nyplantede træer svarer artsmæssigt til de eksisterende rækketræer i nærheden og er af passende kvalitet og størrelse og etableret, så væksten sikres. Der plantes helst arter, der passer til fortidsmindets oprindelige karakter, men der kan også plantes træer af en anden type, hvor det fx er ønskeligt, at der er tale om langsomt voksende træer, der sikrer hensynet til bygninger og beboelse.

Stier og adgangsforhold – herunder trapper

Mod syd er der adgang fra Christianshavns Vold ved Bådsmadsstræde via en smal sti på bærmen ved Stadsgraven. Christianiaområdet virker på dette sted aflukket, og der skal derfor åbnes op med bedre visuel kontakt og tilføjelse af en gennemgang på voldgangen.

Renoveringen og den fremtidige drift og vedligehold af stier og adgangsforhold sikrer, at der er god uhindret adgang internt på området og gode adgangsforhold fra resten af København. Adgangen fra Christianshavns Vold ved Bådsmadsstræde er åbnet, og det eksisterende hegn er erstattet af skærmende beplantning. Eksisterende stistrækninger er omlagt således, at de sikrer fri adgang samtidig med, at volden ikke udsættes for unødigt slid, og eksisterende stier, ramper og trapper er forbedret.

Efter renovering er stier, hvor det er muligt, placeret på voldgangen. Enkelte steder kan den overordnede stiforbindelse anlægges som en smal grusbefæstet sti på voldkronen efter nærmere aftale. Nye trapper og udskiftning af eksisterende trapper er anlagt som "svævende" konstruktioner over terræn således, at arbejdet medfører mindst muligt gravearbejde.

Efter renovering af veje- og stier fremstår veje i vidt omfang som grusveje. Asfaltveje, der er omlagt til grusveje, og naturstier, der er opgraderet til grusveje, ligger på eksisterende bærelag

¹ Der er her ikke vedlagt et kort fra Aftale 5. Der henvises til drift- og plejeplanens bilag.

med grus, med tilstrækkeligt fald fra vejmidte til arealer, hvor overfladevand kan nedsive således, at grusfladerne ligger lidt højere i terræn i forhold til omgivelserne.

Hvor der er nedlagt stier, veje, ramper m.v. som led i renoveringen, fremstår terrænet retableret, så det følger den generelle jordform og retableret med græs.

Magasindamme

Efter renoveringen af magasindammene er vandfladerne genskabt således, at der er blankt vandspejl på den overvejende del af vandfladerne, hvor der på den resterende del er fastholdt rørskov som bufferzone af tagrør af hensyn til dyrelivet og i forhold til at sløre det visuelle indkig til bebyggelse.”

Det fremgår yderligere af Aftale 5, afsnit 5 at: ”*beplantningen langs arealerne ikke hindrer færdsel på veje og stier.*”

Andre forhold angående veje, stier, skiltning er uddybet i Aftale nr. 5, afsnit 5. Renovering, vedligehold og drift af veje, stier og fællesarealer, også beskriver forhold, der er relevante at inddrage i plejeplanen for fortidsmindet.

1.3 MÅL FOR PLEJEN

Målet for plejen er at skabe et erkendbart fortidsminde med en stærk og solid bundvegetation, samt styrke den historiske bevoksning med relation til fortidsmindet. Plejeindsatsen skal være målbar og synlig. Derfor har Slots- og Kulturstyrelsen i samarbejde med Christianias Gartnergruppe kortlagt status for bevoksninger og naturtyper på fortidsmindet, for målrettet at kunne planlægge plejeindsatsen.

I forbindelse med Fonden Fristaden Christianias overtagelse af arealerne, overgår plejepligten på offentligt ejede arealer, jf. museumsloven §29 i, til Christiania.

Drift- og plejeplanen danner rammerne for plejen af fortidsmindet. I afsnit 5 fremgår den nuværende status for bevoksninger og naturtyper på fortidsmindet. På baggrund af den nuværende status er der udarbejdet en række overordnede mål for pleje i perioden 2024-2029.

De overordnede mål for plejen i perioden 2024-2029 er:

- Kraftig førstegangspleje i form af udtynding af selvforynget opvækst på hele fortidsmindet for at skabe et solidt bunddække af græs og urter. Det sker for at hindre uønsket erosion af fortidsmindet.
- Bekæmpelse af invasive arter og problemarter.
- Registrant af invasive arter og problemarter.
- Kraftig førstegangspleje af Magasindammen i Bjørnekloen.
- Adfærdsregulerende pleje for at undgå uønsket færdsel.
- Løbende fældning af risikotræer og træer med sygdomme.
- Anlæggelse af befæstet grussti på søsiden af Bjørnekloen.

Det fremgår af nærværende Drift- og plejeplan samt bilag 3-9, at der er mange konkrete midler, der medvirker til, at Christianias del af Christianshavns Vold, og det beskyttede fortidsminde, fremstår erkendbart med en solid bundvegetation, som sikrer forståelsen og hensynet til fortidsmindet. Initiativerne til drift og pleje beskrives for hvert delområde.

Plejetiltag kan være dispensationskrævende. Der søges om dispensation hos Slots- og Kulturstyrelsen.

1.4 MUSEUMSLOVEN

Christianshavns Vold er beskyttet som fortidsminde efter museumslovens §29 e. Reglerne om beskyttede fortidsminder er fastsat i museumslovens Kapitel 8a. Af bilaget til loven fremgår, hvilke fortidsminder der er beskyttede eller kan blive beskyttet.

Museumslovens §29 e, stk. 1, fastsætter, at der ikke må foretages ændring i tilstanden af fortidsminder, medmindre ændringen er af underordnet betydning.

Museumslovens §29 i, stk. 1 og Bekendtgørelse om pleje af fortidsminder nr. 1514 af 14/12/2006, fastsætter regler for pleje på beskyttede fortidsminder.

Slots- og Kulturstyrelsen er dispensationsmyndighed og tilsynsmyndighed for det beskyttede fortidsminde Christianshavns Vold.

1.5 ANDEN LOVGIVNING

Drift- og plejeplanen sker under hensyn til anden lovgivning, herunder habitatbekendtgørelsen og naturbeskyttelsesloven. Drift- og plejeplanen tilsidesætter ikke anden lovgivning.

2 CHRISTIANSHAVNS VOLD

2.1 OM FORTIDSMINDET

Christianshavns Vold er den bedst bevarede del af Københavns tidlige befæstning fra 1600-tallet. Anlægget var en integreret del af planen om den nye bydel Christianshavn, som Christian IV iværksatte i 1616. I 1670 stod Christianshavns Vold færdig som en væsentlig udvidelse og forstærkning af Københavns Befæstning. I slutningen af 1700-tallet blev der anlagt en lav ydre voldlinje uden for Christianshavns Voldgrav. I slutningen af 1800-tallet blev voldene omkring København opgivet som militære anlæg, men Christianshavns Vold forblev militært område og kun gradvist åbnet for offentligheden. I 1971 indtog Christiania den tomme Bårdsmandsstræde Kaserne og andre forladte militære bygninger, hvorefter Christianiaområdet udviklede sig på og omkring Christianshavns Vold.

Der er tre hovedfærdselsåre på Christianias del af Christianshavns Vold. Bærmestien eller "søstien" langs stadsgraven, voldgangen på toppen bag voldkronen og voldgaden nederst bag voldene.

2.2 VOLDANLÆGGETS SÅRBARHEDSZONER

Voldanlægget på Christianiaområdet er inddelt i tre zoner, der afspejler fortidsmindets sårbarhed over for ændringer. Ved ændringer forstås både fysiske indgreb og visuel påvirkning af fortidsmindet.

I det følgende beskrives de tre zoner i forhold til de hensyn, der er særligt væsentlige at tage højde for i udviklingen af Christiania. Inddelingen kan ses på nedenstående kort – Kort over sårbarhedszoner.

I forbindelse med det operative arbejde kaldes zone 1 rød zone, zone 2 kaldes gul zone og zone 3 kaldes grøn zone.

Kort over sårbarhedszoner i forhold til hensynet til fortidsmindet.

2.2.1 Zone 1 (Rød zone)

Christianhavns Vold er som forsvarsværk karakteriseret af delelementer, som er vigtige at kunne forstå og opleve i sammenhæng som en samlet fortælling. Derfor er de ydre dele af fortidsmindet på begge sider af Stadsgraven særligt sårbare over for ændringer. Det gælder de ydre bastioner, som består af fæstningsvolde og voldkroner, berme, facer, flanker og kurtiner. På ydersiden af Stadsgraven ud mod Magretheholm og Amager, gælder det den indre del af enveloppen med redaner. Disse områder udgør alle zone 1.

I zone 1 er det særlig vigtigt at bevare fortidsmindets fysiske intakthed og visuelle fremtræden, hvorfor ændringer som udgangspunkt ikke kan tillades.

Voldanlægget skal sikres mod slid, erosion, og lignende ændringer, der udvisker forsvarsværkets fortælling. Det betyder, at administrationen af arealer og bebyggelse i zone 1 er mere restriktiv end andre steder på volden.

Drift- og pleje skal i zone 1 tage særligt hensyn til beskyttelsen af Christianshavns Vold.

2.2.2 Zone 2 (Gul zone)

På Christianiaområdet, langs Christianshavns Vold, findes fem bastioner. Det indre af de tre bastioner længst væk fra kaserneområdet, nemlig Vilhelms, Carls og Frederiks bastioner ligger i zone 2.

På ydersiden af Stadsgraven ud mod Magretheholm og Amager omfatter zone 2 den ydre del af enveloppen imod den ydre kanal (avant-foss'en).

Fælles for de indre dele af bastionerne er, at de er bebygget med selvbygehuse rundt om krudthuse. På bastionerne skal bygningshøjder holdes under voldkronen, der hæver sig lidt over voldgangen. Voldgangens kant ind mod bastionerne fastsætter grænsen mellem zone 1 og bastionernes mere robuste indre flade i zone 2.

De ydre envelope-arealer mellem redanerne er ligeledes i forskelligt omfang bebygget. Også her er selvbyggerhuse og enkelte tidligere militærbygninger en del af fremtoningen i dag. Afgrænsningen mellem zone 1 og zone 2 følger som udgangspunkt voldstiens (Dyssestiens) østre kant.

I zone 2 administreres fortidsmindebeskyttelsen lidt mindre restriktivt end i zone 1, men det er fortsat vigtigt at bevare fortidsmindets fysiske intakthed og visuelle fremtræden. De offentlige, grønne rum i mellem bygningerne (og karakteriseret som "fælles områder" skal være tilgængelige, så bastionernes indre sammenhæng og relation til den omgivende vold kan forstås og opleves. Det samme gælder på enveloppen og redanerne.

Drift- og pleje skal i zone 2 tage hensyn til beskyttelsen af Christianshavns Vold. I zone 2 indgår i højere grad Gartnergruppens egne drift- og plejehensyn og varetagelse af specifikke interesser og ønsker i de enkelte områder, efter aftale med Fonden Fristaden Christiania og Gartnergruppen.

2.2.3 Zone 3 (Grøn zone)

Ulriks Bastion og Sofie Hedevids Bastion, der ligger med tilknytning til kaserneområdet, hvor hovedparten af militærets bygninger er placeret, er præget af tættere bebyggelse. Det samme gælder området mod Refshalevej bag Sofie Hedvigs og Vilhelms bastioner. I området findes flere af Christianias fællesfaciliteter og aktivitetsområder, herunder kreative værksteder, spise- og spillesteder. Dette område udgør zone 3.

I zone 3 er fortidsmindet særligt robust og voldanlægget vanskeligere at opfatte på visse strækninger. I zone 3 administreres fortidsmindebeskyttelsen mindre restriktivt end i zone 2 og zone 1, men det er fortsat vigtigt at bevare fortidsmindets fysiske intakthed og visuelle kontakt med de mindre bebyggede dele.

Drift- og pleje i zone 3 sker med udgangspunkt Gartnergruppens arbejdsplan og varetagelsen af specifikke interesser og ønsker i de enkelte områder, efter aftale med Fonden Fristaden Christiania og Gartnergruppen. Drift- og pleje i zone 3 skal de steder, hvor fortidsmindet er markant, tage særligt hensyn til beskyttelsen af Christianshavns Vold.

2.3 SÆRLIGT FOR CHRISTIANIA

I det følgende beskrives de særlige forhold der gør sig gældende for Christianias del af Christianshavns Vold.

2.3.1 Publikumstryk og særlig adfærd

Der er et meget højt og atypisk publikumstryk på Christianshavns vold, da Christiania bliver beskrevet som et af Danmarks største turistattraktioner. Den seneste måling fra 2016 viser et besøgstal på ca. en halv million gæster årligt². Christiania vurderer besøgstallet siden da er fordoblet. Målet for de besøgende er oftest ikke fortidsmindet, men Christiania.

Christianshavns vold er i dag et rekreativt område med en tværgående cykelsti og bliver lokalt brugt af motionister og hundeluftere.

Fortidsmindet er et bebygget voldsted og bliver opsøgt af hjemløse som overnatningssted.

I forbindelse med handel af ulovlige stoffer i *Pusher Street* sker der dagligt nedgravning af stoffer i fortidsmindet.

Det høje publikumstryk vil delvist kunne reguleres gennem adfærdsregulerende pleje. Der er opmærksomhed på pleje og vedligehold af den forsvarslignende bevoksning i form af tjørn i forbindelse med den adfærdsregulerende pleje.

2.3.2 Christianias gartnergruppe

Det er aftalt mellem Slots- og Kulturstyrelsen og Christianias gartnergruppe, at der er en professionel, faglig uddannet gartnergruppe.

Christianias gartnergruppe fungerer som socialansvarlig arbejdsplads. Gartnergruppen er godkendt som elevplads for anlægsgartneruddannelsen samt skov- og naturteknikeruddannelsen.

Når gartnergruppens egne kompetencer ikke er tilstrækkelige samarbejder gartnergruppen med Skovskolen og virksomheden Hovedstadens Træpleje.

3 KARAKTERISTIK AF PLEJE

Pleje af vegetation på fortidsmindet har til formål at sikre bevaringen af fortidsmindet og forhindre skader eksempelvis erosion, risiko for rodvælter, slidtage og diffus tilgroning. Plejen har også til formål at sikre forståelsen og den visuelle oplevelse af voldanlæggets forløb og karakteristiske elementer som bastioner, facer, flanker, kurtiner, envelopper, redaner, voldkroner, brinker, magasindamme og grave. Plejen kan desuden understøtte og styre udviklingen af de forskellige bevoksninger og naturtyper som urørt bevoksning, historisk bevoksning, græs og urter med mere til gavn for biodiversiteten. Plejen kan fremme forståelsen af fortidsmindet og naturværdierne hos borgere og turister, ligesom den også tager hensyn til beboelse på voldanlægget.

På beskyttede fortidsminder kan vegetationsplejen inddeles i tre kategorier, der hver har deres eget fokus og formål.

3.1 FØRSTEGANGSPLEJE

Førstegangspleje er de tiltag, der gøres for at skabe en væsentlig ændring i en eksisterende vegetation på fortidsmindet, for at styrke bevaringsforholdene og synligheden. Der er ikke tale

² <https://www.visitcopenhagen.dk/koebenhavn/planlaeg-din-tur/christiania-gdk957761>

om istandsættelse eller renoveringsarbejder, der medfører egentlige fysiske indgreb i fortidsmindet. Førstegangspleje består ofte af fældning eller beskæring af vegetation, der har stået urørt eller ukontrolleret over en længere periode. Bevoksningen kan være medvirkende til slid, erosion og skader. Førstegangspleje er ofte en forudsætning for igangsættelse af en vedvarende pleje.

3.2 VEDVARENDE PLEJE

Vedvarende pleje har til formål at fastholde en ønsket tilstand, fremtoning og at sikre fortidsmindet mod tilgroning og nedbrydning. Vedvarende pleje sker med faste periodevise tiltag, der ofte indgår som gentagende handlinger.

3.3 ADFÆRDSREGULERENDE PLEJE (NUDGING)

Der er flere former for adfærdsregulerende pleje. Christiania arbejder både med pleje af vegetationen og fysiske anlæg, for at hindre slid og erosion på fortidsmindet.

3.3.1 Adfærdsregulering – vegetationspleje

Adfærdsregulerende pleje har til hensigt at regulere færdsel, slidtage og uhensigtsmæssig brug af fortidsmindet. Der kan blandt andet være tale om deponeringer af træstammer og kvas og lignende tiltag for at ændre uønsket færdsel under hensyn til fortidsmindet.

Deponeringer er midlertidige i en periode på op til fem år, og fjernes herefter. Der holdes løbende tilsyn med deponeringer for at sikre at de er tilsvarende og velholdte. Er hensigten med deponeringen opnået inden for fem år, fjernes det deponerede materiale.

Slots- og Kulturstyrelsen orienteres i den årlige afrapportering om mindre *grønne* adfærdsregulerende plejetiltag, som fx midlertidig deponering af kvas. Større tiltag kan kræve en forudgående dispensation fra Slots- og Kulturstyrelsen.

3.3.2 Publikumsslid – forebyggelse / regulering

Trapper og ramper indgår efter forudgående dispensation som led i den forebyggende adfærdsregulerende pleje.

4 BEVOKSNING OG NATURTYPER

Christianias Gartnergruppe og Slots- og Kulturstyrelsen har gennem fælles besigtigelser i 2023 kortlagt de forskellige bevoksninger og naturtyper på fortidsmindet. I det følgende beskrives de forskellige naturtyper og bevoksninger, samt målet for bevoksningerne og plejen for at opnå måltilstanden.

4.1 HISTORISK BEVOKSNING

Christianshavns Vold er et fæstningsanlæg med en levende historisk bevoksning, som har udviklet sig over tid. Der har over tid ikke været en nedskrevet plejeanvisning for bevoksningen. Den eksisterende bevoksning er udtryk for rester af forskellige tiders oprindelige bevoksning.

Den historiske bevoksning består af række træer og frugttræer samt tjørn og roser.

Tjørn, hunderose, og æblerose på escarpen og langs bærmuren fungerede som et levende pigtrådshegn, en såkaldt forsvarsbevoksning. En del af de nuværende tornede vækster er sandsynligvis direkte efterkommere af de oprindelige roser og tjørne. De er derfor en del af den historiske bevoksning. Hvornår de første tjørn blev plantet vides ikke, men de er udplantet over flere omgange, og en del af bevoksningen er selvforynget.

Slots- og Kulturstyrelsen har valgt at definere de oprindelige frugttræer som fuglekirsebærtræer, æbletræer, mirabelletræer og gråpære. I dag optræder de primært som selvforyngede. Tilplantning med frugttræer skete i løbet af 1700- og 1800-tallet.

Række træerne på voldgaden og voldgangen skulle forhindre fjenden i at se ind over byen. Der blev også plantet række træer på enveloppen samt rundt i de 5 redaner, og bestanden af række træer må betegnes som mest intakt rundt om de fire vinkelgårde.

Det har ikke været muligt at finde direkte kilder for udplantning af hvilke træer der blev plantet i fæstningsanlæggets forskellige brugsperioder, men ifølge Christianias "Den Grønne Plan"³ fra 1991 var det ahorn, ask, elm, kastanje, tjørn og røn.

Eksisterende række træer er kortlagt og beskrevet i bilag 3.

Målet for den historiske bevoksning

Målet for den historiske bevoksning er at fastholde og fremme den kulturhistoriske værdi af Christianshavns Vold samtidig med, at der tages hensyn til naturværdierne.

Række træernes allé-lignende udtryk, tjørn og rosers forsvarliglignende udtryk, samt frugttræer ønskes bevaret.

Plejen af den historiske bevoksning

For at opnå målet for den historiske bevoksning plejes denne bevoksning efter følgende principper:

- Række træer
 - Række træerne skal bevares som fuldkronede træer.
 - Træærkerne skal holdes komplette ved genplantning. for at sikre række træernes udtryk. Række træerne består hovedsageligt af ahorn, kastanje og ask. Christianias gartnergruppe monitorer træer med synlige svækkelsestegn, da der er udfordringer med kastanje minérmøl, asketoptørre, elmesyge, stormskader og andre problematikker, såsom svampeangreb.
 - Fældede træer og hugst fra pleje af risikotræer fjernes fra fortidsmindet til de aftalte deponeringssteder.
 - Ved genplantning bør der vælges hjemmehørende træarter, som historisk set kunne være plantet. Der bør dog ikke vælges træarter, som er udsat for "dræbende" sygdomme, som det ses ved ask og hestekastanje.
 - Soignering mellem række træerne for at sikre række træernes allé-lignende udtryk.

³ " Den Grønne Plan" 1991

<https://www.christiania.org/info/den-gronne-plan-1991/>

- Tjørn og roser
 - Tjørn og roser udtyndes så de forsat har en forsvarslignende funktion. Nu også som en adfærdsregulerende bevoksning mod et stigende antal uautoriseret opståede stier, nedgravning af hash og midlertidige bosættelser.
 - Bevoksningen skal, hvor den optræder naturligt, have en tæthed og et omfang der giver mulighed for lysindfald, så der under bevoksningen kan dannes en solid og stærk, naturlig opvækst af hjemmehørende urter og græsser. Ønsket er at arbejde væk fra bar- eller sortjordsoverflader under og omkring tjørne- og rosenbevoksningerne.
- Frugttræer
 - Der tyndes omkring de tilbageværende frugttræer. Udvalgte selvforyngede træer beskyttes og plejes.

Den historiske bevoksning monitoreres. Der udarbejdes en plan for hvert delområde. Her skal fremgå en successiv plan for fældning og indplantning af erstatningstræer, samt en plan for førstegangspleje og den vedvarende pleje.

4.2 SOLITÆRTRÆER

Solitærtræer er enkeltstående store træer. Solitærtræer er primært levn fra den oprindelige historiske bevoksning. Der er derfor overlap i, hvad der bliver beskrevet som historisk bevoksning i form af rækketræer på voldkronen på fæstningsanlægget, samt rækketræerne på enveloppen, omkring vinkelgårdene. Disse kan opfattes som både solitærtræer og rækketræer med kulturhistorisk værdi.

Solitærtræerne er kortlagt og beskrevet i bilag 4.

Solitærtræer kan være beskyttet af anden lovgivning og udpegninger.

Målet for solitærtræerne

Målet for bevoksningen er at bevare og pleje solitærtræerne, så det historiske udtryk bliver vedligeholdt og styrket. Solitærtræer uden historisk betydning vil ligeledes blive plejet med bevaring som formål. Det primære mål er at bevare solitærtræet fuldkronet. Kan det ikke lade sig gøre at bevare træet fuldkronet, kan træet i udvalgte områder bevares til biodiversitetsformål – det gælder ikke rækketræer.

Bevoksningen skal sikres i forhold til beboelse og offentlig færdsel.

Plejen af solitærtræerne

Solitærtræerne som indgår i den historiske bevoksning plejes som en del af den historiske bevoksning (se afsnit 4.1). Enkeltstående, selvforyngede, sporadisk forekommende, store og ældre træer, der ikke umiddelbart er en del af den historiske bevoksning plejes på samme vis som den historiske bevoksning. Der skal genplantes træer som indgår i historiske træerækker. Der kan ikke plantes erstatningstræer for solitærtræer, der ikke indgår i den historiske

bevoksning. Solitærtræer er selvforynget opvækst der gennem tiden har vokset sig store. De er ikke en del af den historiske beplantning, og er derfor ikke en del af fortidsmindet.

Solitærtræerne bliver gennemgået årligt og plejet efter behov.

4.3 GRÆS OG URTER

Græs og urter er en fællesbetegnelse for mange forskellige arter af græsser og urter, der har til formål at give et stærkt, lavt og solidt vækstlag, der bevarer fortidsmindets overflade og synliggør fortidsmindets strukturer.

Græsvegetationen på Christiania er opdelt i 4 kategorier: brugsplæne, slået græs, fælledgræs og lysåbne arealer.

Målet for græs og urter

På voldanlægget er målet at opnå en stærk bundvegetation for at forhindre erosion af fortidsmindet og for at styrke biodiversiteten.

Der kan være en forskel i intensiteten i slåningen på græsarealerne, ud fra lokalitet og artssammensætning. Det sker for at favorisere udvalgte arter, samt at minimere andre arter herunder invasive- og problemarter.

Der vil, i udvalgte områder, være mulighed for at slå græsset mindre intensivt, med henblik på at fremme varierede levesteder for flora og fauna. Slåning kan ydermere bruges som adfærdsregulerende pleje – slåning af f.eks. stier.

Plejen af græs og urter

Der skal ske løbende udtynding af uønsket opvækst af buske og træer, for at skabe gode muligheder for at øge diversiteten blandt græsser og urter.

Græsarealer under træer med højtliggende rødder plejes nænsomt, for at undgå slåskader på rødder.

Fælledgræs i forbindelse med stisystemer plejes som brugsplæne eller slået græs, for at sikre at græsset ikke har ødelæggende virkning på stisystemet.

Dele af voldene bliver årligt slået, hvorefter afklip fjernes, så der på sigt bliver udviklet en mere varieret bundvegetation.

Græsset plejes forskelligt alt efter hvilket udtryk der ønskes, hvilken brug og formål det har.

- Brugsplæne: lavt græs; intensiv slåning
- Slået græs: middelhøjt græs; bliver som udgangspunkt slået mindst to gange årligt
- Fælledgræs: højt græs; bliver som udgangspunkt slået en gang årligt, afklip fjernes

- Lysåbne arealer: plejes med kraftig udtynding af busk- og træopvækst for at sikre en lysåben bevoksning med stærkt bunddække af græs og urter. De lysåbne arealer plejes efter den kraftige udtynding ved at fjerne ophobet dødt organisk materiale, hvilket giver bedre vækstbetingelser.

4.4 URØRT BEVOKSNING

Den urørte bevoksning plejes efter retningslinjer for urørt skov på arealer med fortidsminder⁴.

Urørt bevoksning er arealer, hvor der kun foretages et minimum af hugst eller udtynding af træer og buske.

Træer beskæres, fældes eller fjernes af hensyn til beskyttelse og forebyggelse af skader på fortidsmindet og af hensyn til sikkerheden. Døde træer og fældet ved kan kun efterlades på overfladen som en del af den adfærdsregulerende pleje.

Målet for bevoksningen

Urørt bevoksning forvaltes med et mål om at sikre de bedst mulige rammer for en selvforvaltende natur, samtidig med at det historiske udtryk styrkes. Det er et mål at undgå bar- og sortjordsoverflader under bevoksningen ved at fremme opvæksten af en stærk bundvegetation. Det sker for at hindre overflade-erosion af fortidsmindet.

Plejen af bevoksningen

Hensynet til fortidsmindet har højeste prioritet, og er foreneligt med principperne for urørt bevoksning, efter nedenstående principper:

- Udgangspunktet er, at den aktive naturforvaltning minimeres i den urørte bevoksning, i samspil med kultur- og naturværdierne.
- Dødt ved kan efterlades som en del af den adfærdsregulerende pleje under hensyn til fortidsmindet.
- Risikotræer, som ikke indgår i den historiske beplantning, kan afkrones og ringes for at skabe stående dødt ved til fremme for biodiversiteten.
- Udplantning anvendes kun i begrænset omfang og i forbindelse med understøttelse af det historiske udtryk, se afsnit 4.1.
- Der fældes som udgangspunkt ikke træer i urørt bevoksning. Dog skal træer i urørt bevoksning udtyndes for at styrke fortidsmindets bevaring, med henblik på en stærk og solid bundvegetation.
- Træer i urørt bevoksning, der er til fare for fortidsmindet, beboere eller publikum skal fældes.
- Der skal ske soignering af rodskud fra træer og buske, for at øge lysindfaldet.
- Mængden af kvas på overfladen mindskes, for at forbedre vilkår for græs og urter.

⁴ Naturstyrelsen 2022: Overordnede retningslinjer for forvaltning af urørt skov

https://naturstyrelsen.dk/media/334143/bilagb_overordnede-retningslinjer-for-uroert-skov.pdf

4.5 BEVOKSNING I MAGASINDAMMENE

Magasindammen i Den Blå Karamel, Carls Bastion er groet til efter der i 2008 blev foretaget en delvis førstegangspleje, hvor 40 % af vandspejlet blev frilagt. I 2025 skal der ske en gentagende pleje af dammen. Plejen sker i samarbejdet med ekstern entreprenør og vil herefter ske successivt, som vedvarende pleje, hvis Fonden Fristaden Christiania overtager området.

Magasindammen i Bjørnekloen, Frederiks Bastion er kraftig tilgroet og frit vandspejl er ikke eksisterende. Dammen er fyldt op med dynd og tilgroet med store mængder gråpil. Det er aftalt mellem Fonden Fristaden Christiania og Social- og Boligstyrelsen, at der skal ske en kraftig førstegangspleje for at synliggøre og sikre fortidsmindet samt højne naturværdierne i området. Særligt naturværdier tilknyttet mindre vandhuller vil efter førstegangsplejen blive højnet. Efter førstegangsplejen vil der ske en reetablering af den historiske bevoksning langs brinken med fokus på hensynet til ud- og indsyn til boligerne langs kanten af magasindammen. Fra 2025 vil der årligt ske en vedligeholdelsespleje af dammen for at sikre et åbent vandspejl. Der skal tages særligt hensyn til rodzoneanlægget i kanten af dammen og fjernelse af pilerødder, der strækker sig ind under bygninger.

4.6 RODVÆLTER OG HÅNDTERING AF FOREBYGGELSE

Christianias Gartnergruppe har besigtiget Christianias Voldanlæg med formålet at registrere og kortlægge risikotræer på området. Ved besigtigelsen den 29. august 2023 er der registreret 42 risikotræer. En del af risikotræerne i Nordområdet, Blå Karamel og Bjørnekloen er blevet risikoanalyseret i samarbejde med ekstern samarbejdspartner i 2022. Risikoanalysen er foretaget med hensyn til:

- Fortidsmindet: rodvælder der beskadiger voldprofilen.
- Færdsel: risiko for gæster, beboere og 'kritisk' infrastruktur
- Bygninger: risiko for skade på bygninger både af historisk værdi og selvbyg.

Risikotræerne er blevet nummereret på kort, samt indsat i en tabel (Bilag 5). Risikotræerne er fordelt efter trætype, område, risikokategori, analyse og handlingsplan, samt en tydelig markering af om der er risiko for rodvælder.

Der bliver foretaget besigtigelse af området en til to gange årligt, hvor risikotræerne bliver vurderet.

Hvis et træ bliver betragtet som et risikotræ kan følgende teknikker anvendes: monitorering, beskæring, afkroning, topkapning, kronesikring, barkringning eller fældning. Hvis der tale om et rækketræ, kan der kun ske fældning med efterfølgende genplantning.

Vælder et træ, er praksis, at det saves over så tæt på roden som muligt og rodkagen væltes tilbage i hullet. I fald, at rødderne er trukket op af jorden, kan det være nødvendigt at save rødder over, så det er muligt at vælte rodkagen tilbage. Det er mod hensynet til fortidsmindet at trække rødder op af fortidsmindet.

Med hensyn til risiko for rodvæltre vil der blive handlet ud fra princippet om rettidig omhu med størst mulig hensyntagen til fortidsmindet. Teknik og handlingsplan vil være betinget af hensynet til fortidsmindet og den historiske bevoksning.

4.7 SELVFORYNGELSE

Som udgangspunkt begrænses mulighederne for selvforynget opvækst. Det sker blandt andet ved at arbejde med kronedække – der giver skygge og minimere opvæksten.

Cyklus for udtynding er 1-5 år alt efter behov, for at minimere selvforyngelsen og arbejdet mod målet om en stærk urtevegetation.

Den primære driftsform for at begrænse selvforyngelse er slåning og manuel udtynding.

Udvælgelsen sker efter princippet om sund opvækst uden risiko for fortidsmindet samt hensynet til en styrkelse af det historiske udtryk, hvilket bl.a. omfatter udvælgelsen af fremtidige solitærtræer. Udvælgelsen inkluderer en favorisering af tjørn, frugttræer og hunderoser, som beskytter fortidsmindet og tilgodeser biodiversiteten.

4.8 INVASIVE ARTER

I Danmark arbejdes der med to juridisk bindende lister, hvilket er de 13 arter fra Bilag 4 i BEK nr 1285 af 12/11/2018 også kendt som "Den nationale liste" og de 88 arter på EU Listen. Derudover findes der listen over arter som opfører sig invasivt i Danmark (77 arter) på Miljøministeriets hjemmeside. Kortlægning af invasive arter på fortidsmindet sker i henhold til ovenstående.

På fortidsmindet findes canadisk gyldenris, japansk pileurt, glansbladet hæg, kæmpebjørneklo og armensk brombær. Udbredelse, handlingsplan og retningslinjer for bekæmpelse af de invasive arter fremgår af bilag 6.

4.9 PROBLEMARTER

På fortidsmindet forekommer der flere problemarter af invasiv karakter, som kræver aktiv handling og bekæmpelse.

Det drejer sig om fem problemarter på fortidsmindet; almindelig liguster, vedbend, almindelig snebær, hjortetaktræ og vild pastinak. Liguster er blevet bekæmpet aktivt på fortidsmindet de sidste 10 år under plejeplanen 2012-22. Udbredelse, handlingsplan og retningslinjer for bekæmpelse af problemarter fremgår af bilag 6.

5 DRIFT OG VEDLIGEHOLD AF GODKENDTE FACILITETER OG DEPONERINGER (*DEN GRÅ DRIFT*)

Der findes en række faciliteter og anlæg som bliver driftet og plejet på lige fod med driften af bevoksninger og naturtyper (*den grønne drift*). Drift og pleje af faciliteter og lignende refereres til som *den grå drift*.

Nyanlæggelser af faciliteter og anlæg kræver forudgående dispensation eller orientering. Eksisterende trapper, ramper, stisystemer, rodzoneanlæg, containerpladser, kompoststationer og brinksikring vedligeholdes efter "Retningslinjer for drift og pleje af eksisterende faciliteter og anlæg – grå drift", jf. Bilag 7. En registrant af trapper og ramper findes i bilag 8. En registrant af eksisterende kompostanlæg findes i bilag 10.

Eksisterende bistader betragtes som forhold af underordnet betydning. Bistader kortlægges.

6 DRIFT OG LØBENDE STATUSFORLØB

Der afholdes to årlige dialogmøder, hvor problemstillinger og løbende udvikling drøftes. Møderne afholdes som udgangspunkt i februar og september – kan ændres løbende efter behov.

Christiania sender en skriftlig rapport til Slots- og Kulturstyrelsen hvert år i januar måned. Her beskrives de problematikker der har været i løbet af året, og hvordan det er blevet håndteret. Christiania og Slots- og Kulturstyrelsen forventningsafstemmer løbende indtil der er fundet en praksis for årsrapporten. Der kan afholdes delmøder efter behov.

7 DELOMRÅDER

Fortidsmindet spreder sig udover ni delområder. Grænserne for delområderne på Christiania er flydende. Det vil sige, at der på kortene vil være overlap mellem de navngivne delområder og den faktiske oplevelse af grænserne imellem dem.

Hvert delområde er kort beskrevet, med henvisning til bilag 3-9.

På hele fortidsmindet findes en række stiforløb, primære anlagte, befæstede stier og sekundært opståede trampestier, samt trapper, ramper, rodzoneanlæg, affaldsstationer og kompoststationer, som plejes efter ”Retningslinjer for drift og pleje af eksisterende faciliteter og anlæg – grå drift”, jf. bilag 7.

Plejen og målsætninger for hvert enkelt område er drøftet lokalt med Gartnergruppen og repræsentanter for de enkelte delområder, gennem ”grønne områdevandring” foretaget i 2022. Plejen og målsætninger for hvert delområde er udarbejdet under forudsætning og forståelse af retningslinjer for pleje på offentligt ejede fortidsminder, jf. museumslovens §29 i. Rammen for forståelsen af plejen af fortidsmindet har været drøftet mellem Gartnergruppen og Slots- og Kulturstyrelsen, for at opnå en fælles forståelse.

Oversigtskort over delområder på Christiania

7.1 NORDDYSSEN, MIDTDYSSEN OG SYDDYSSEN (1.-5. REDAN & ENVELOPPEN)

Norddyssen er kendetegnet ved urørt bevoksning og lysåbne fællesområder. Der er kortlagt solitærtræer og historisk bevoksning, i form af tjørn og række-træer. Der er konstateret invasive arter og problemarter i hele området.

Der foretages førstegangspleje i den urørte bevoksning ved udtynning af selvforynget opvækst og ved bekæmpelse af de invasive arter og problemarter.

Den vedvarende pleje af græs og urter, den historiske bevoksning, solitærtræer, invasive arter og problemarter sker løbende. Den vedvarende pleje for den historiske bevoksning og solitærtræerne består af løbende monitoring og beskæring. Græs og urter slås efter type (brugsplæne, slået græs og fælledgræs). Græs og urter bliver slået hyppigere i umiddelbar forbindelse med henrettelsespladsen. Den urørte bevoksning monitoreres løbende. Risikotræer monitoreres, afkrones eller fældes efter tilstand.

Invasive arter og problem arter bekæmpes løbende efter førstegangsplejen. Glansbadet hæg er for nyligt observeret på *Dyssen*. Det vurderes at det er muligt at bekæmpe glansbladet hæg, da udbredelsen er begrænset.

Der er planlagt udplantning af række-træer som eg, lind, birk, seljerøn og avnbøg.

På *Midtdyssen* og *Syddyssen* arbejdes med udvælgelse af selvforryngelse, som vil danne grundlag for en historisk træække på nordsiden af *Autogena*, *Fakirskolen* og *Kosmiske Blomst*, hvor der i dag ikke findes en historisk træække. Formålet er at styrke det historiske udtryk.

Særligt for *Syddyssen* gælder, at der vil blive foretaget kraftig udtynning af poppelbestanden.

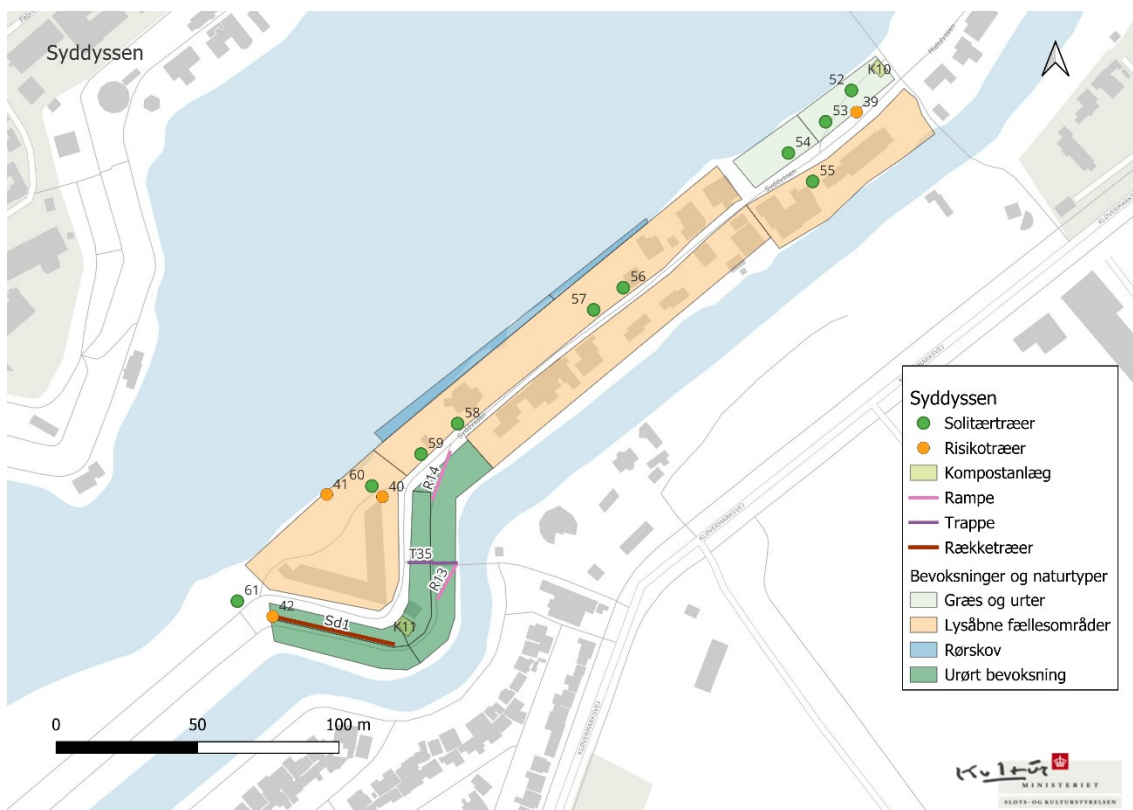
Adfærdsregulerende deponeringer, eksisterende trapper og ramper udskiftes efter retningslinjerne i Bilag 7.

Oversigtskort over Norddyssen

Oversigtskort over Midtdyssen

Oversigtskort over Syddyssen

7.2 BJØRNEKLOEN (FREDERIKS BASTION)

Bjørnekloen er kendetegnet ved urørt bevoksning og omkranser Frederiks Bastion med den omkringliggende magasindam. Der er planlagt en oprensning af magasindammen med henblik på synliggørelse af fortidsmindet med blotlægning af vandspejl i 2024.

Den urørte bevoksningen fremstår tæt, med manglende bundvegetation. Ask og ahorn er de dominerende træarter i området. I den urørte bevoksning findes desuden historisk tjørn og rose.

De historiske rækketræer optræder både komplette og ufuldendte i området. De historiske træerækker i den nordlige del af bastionen er ufuldendte og består af enkeltstående ask og ahorn. I den sydlige del af bastionen opleves en mere komplet historisk træække på seks rækketræer, bestående af ask, røn, hestekastanje og ahorn. På kurtinen på voldgangen findes en historisk træække på fire træer, bestående af hestekastanje og ask. I 1999 har Christianias gartnergruppe udplantet rækketræer, bestående af avnbøg, eg og lind. Udplantede træer skal sikres gode vækstbetingelser, ved at omkringstående træer bliver beskåret eller udtyndet.

Der findes frugttræer i området, herunder, gråpære, fuglekirsebær, hyld, mirabel og æble. Der udtynnes kraftigt omkring frugttræerne og bestanden monitoreres løbende. I området er der konstateret invasive arter og problemarter.

Der foretages førstegangspanning i den urørte bevoksning og omkring frugttræer, ved udtynding af selvforvunget opvækst og ved bekæmpelse af de invasive arter og problemarter. For udvalgte områder sker en kraftigere udtynding for at skabe en mere lysåben bevoksning.

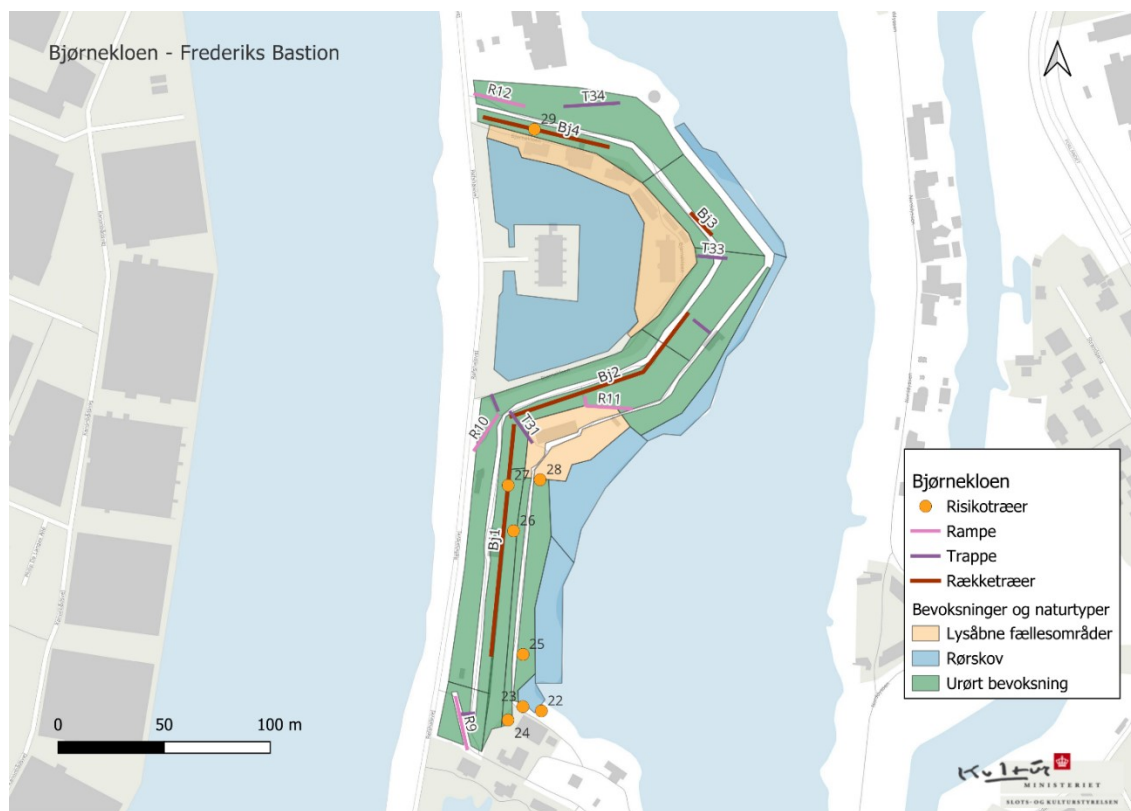
Der foretages løbende vedvarende pleje af den historiske bevoksning, solitærtræer, invasive arter og problemarter. Den vedvarende pleje af den historiske bevoksning og solitærtræerne består af løbende monitoring og beskæring. Den urørte bevoksning monitoreres løbende. Risikotræer monitoreres, afkrones eller fældes efter tilstand. Invasive arter og problemarter bekæmpes løbende efter førstegangspanningen.

Kanonhullerne i *Bjørnekloen* er blandt de bedst bevarede på fortidsmindet med tre placeringer med tre kanonhuller ved hver. Kanonhullerne skal synliggøres.

Der er planlagt omlægning af natursti til en befæstet grussti. Stien bevarer sit svage s-forløb under hensyntagen til fortidsmindet. Stien bliver anlagt i slotsgrus med korrekt afvanding. Anlæggelsen er planlagt til 2027.

Der er planlagt to deponizoner for kompostering af toiletmuld; en på nordlig voldgang i knækket og en på den sydlige voldgang i knækket, med to grendepanier i umiddelbar

forbindelse, samt kvashegn, der indhegner de to zoner. Deponiet må kun anvendes til toiletmuld, og mulden må kun anvendes i fællesområderne i gul zone.

Oversigtskort over Bjørnekloen

7.3 DEN BLÅ KAMEL (CARLS BASTION)

Den Blå Karamel er kendetegnet ved urørt bevoksning og omkranser Carls Bastion med den omkringliggende magasindam. Magasindammen blev oprenset i 2008 med henblik på synliggørelse af fortidsmindet med blotlægning af vandspejl.

Den urørte bevoksningen fremstår tæt, med manglende bundvegetation. Ask, ahorn og hestekastanje er de dominerende træarter i området. I den urørte bevoksning findes desuden historisk tjørn og rose.

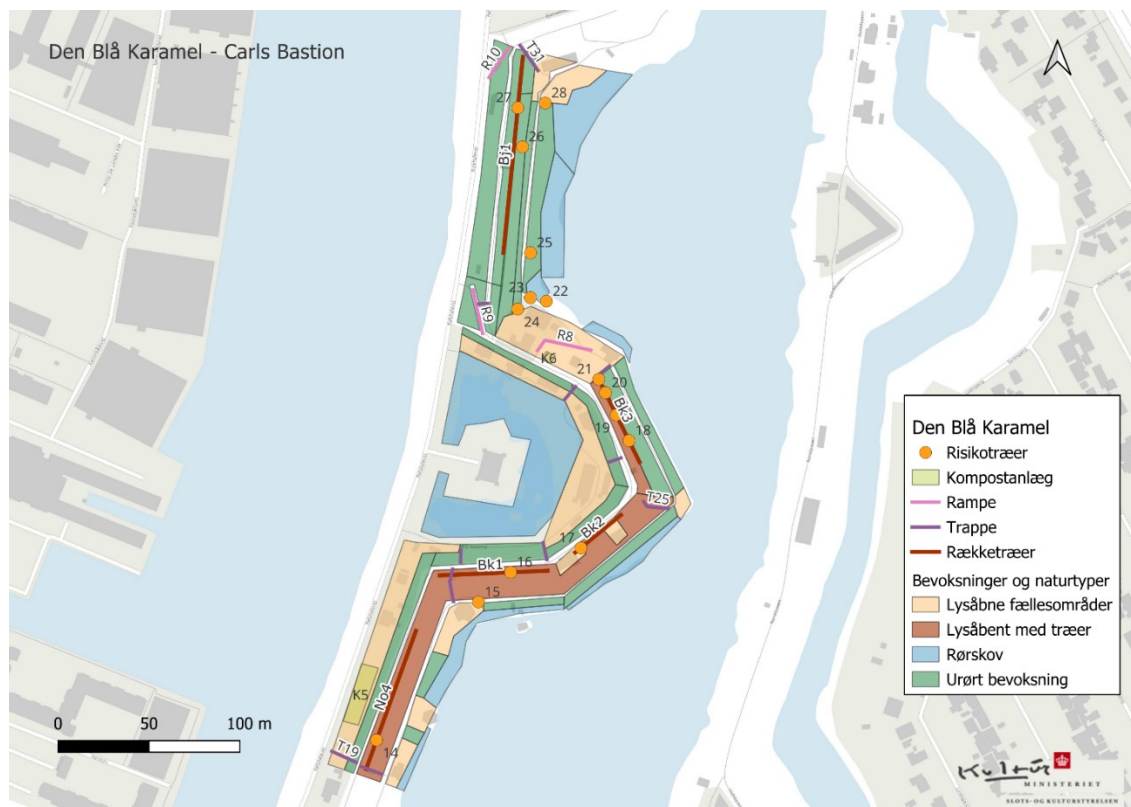
De historiske rækketræer optræder både komplette og ufuldendte i området. På voldgangen i den nordlige del af bastionen, fra knækket til bastionsspidsen (saillant) består den historiske træ række af otte rækketræer, bestående af hestekastanje, ahorn og ask. I den sydlige del af bastionen, på facen består den historiske træ række af 3 rækketræer, bestående af ahorn og hestekastanje. På flanken findes en træ række på ni træer, bestående af hestekastanje, ask og ahorn. Bunddækket på voldgangen er generelt svagt grundet den store skyggepåvirkning fra rækketræerne. Dog fremstår voldprofilen velbevaret uden erosion. En del af rækketræerne er kategoriseret som risikotræer (se bilag 5). Der er udarbejdet en beskæringsplan for de historiske rækketræer på voldgangen (ask, hestekastanje og ahorn), der

over de næste 10 år vil minimere risiko i forhold til færdsel og huse ved at beskære og benytte kronesikringsteknikker frem for fældning.

Der foretages førstegangspleje i den urørte bevoksning, ved udtynding af selvforynget opvækst og ved bekæmpelse af de invasive arter og problemarter. For udvalgte lysåbne områder sker en kraftigere udtynding for at forbedre betingelserne for en stærkere bundvegetation. I forbindelse med bekæmpelse af vedbend er der behov for at sikre, at en ny bundvegetation får fat, gennem udtynding af bevoksningen.

Der foretages løbende vedvarende pleje af den historiske bevoksning, solitærtræer, invasive arter og problemarter. Den vedvarende pleje for den historiske bevoksning og solitærtræerne består af løbende monitoring og beskæring. Den urørte bevoksning monitoreres løbende. Kvas er forholdsvis dominerende og hindrer opvækst af græs og urter i den urørte bevoksning, som derfor reduceres. Risikotræer monitoreres, afkrones eller fældes efter tilstand. Invasive arter og problemarter bekæmpes løbende efter førstegangsplejen.

Der er tre kanonhuller som skal synliggøres.

Oversigtskort over Den Blå Karamel

7.4 NORDOMRÅDET (VILHELMS BASTION)

Nordområdet omkranser Vilhelms Bastion og er et komplekst område, med en større variation i udbredelsen af de forskellige bevoksningstyper. For at forstå kompleksiteten i bevoksningen opdeles *Nordområdet* i tre underområder:

- Den nordlige kurtine fra *Den Blå Karamel* til det nordlige bastionshjørne som fremstår lysåben med stærkt bunddække.
- Den nordlige bastion er kendetegnet ved urørt bevoksning.
- Den sydlige bastion og kurtinen frem til *Mælkebøtten* er karakteriseret ved stor variation med lysåbne arealer og urørt bevoksning. Bærmen langs kurtinen er præget af bebyggelse.

Den nordlige kurtine fremstår lysåbent med et solidt bunddække. Den historiske træække på voldgangen er ikke komplet, da kun et enkeltstående hestekastanjetræ og et enkeltstående asketræ står tilbage. Der er i 1999 udplantet tre lind på voldgangen på række. På kurtinen er desuden en stærk bestand af historisk tjørn og roser. Bunddækket i hele voldgangen og escarpen er meget stærk.

Den nordlige bastion er kendetegnet ved urørt bevoksning med en stærk bestand af historiske tjørn og roser. På voldgangen findes et enkeltstående historisk række-træ af ahorn. På facen findes en historisk træække bestående af tre asketræer. Der findes en poppelbestand i området som bidrager til den skovlignende karakter. Der er planlagt fældning af poppelbestanden, hvilket vil bidrage til, at den nordlige voldgang vil blive mere lysåben.

Den sydlige del af bastionen og kurtinen frem til *Mælkebøtten* er karakteriseret ved stor variation i udbredelsen af de forskellige bevoksningstyper. Der findes en stærk bestand af historisk tjørn og roser. Voldgangen fremstår lysåben med slået græs, med en intakt historisk træække som er suppleret med udplantning i 1999 og 2012-2014. Escarpen og bærmen i den sydlige del af bastionen er lysåben, mens escarpen på kurtinen er kendetegnet ved urørt bevoksning. På bærmen langs kurtinen er bebyggelse.

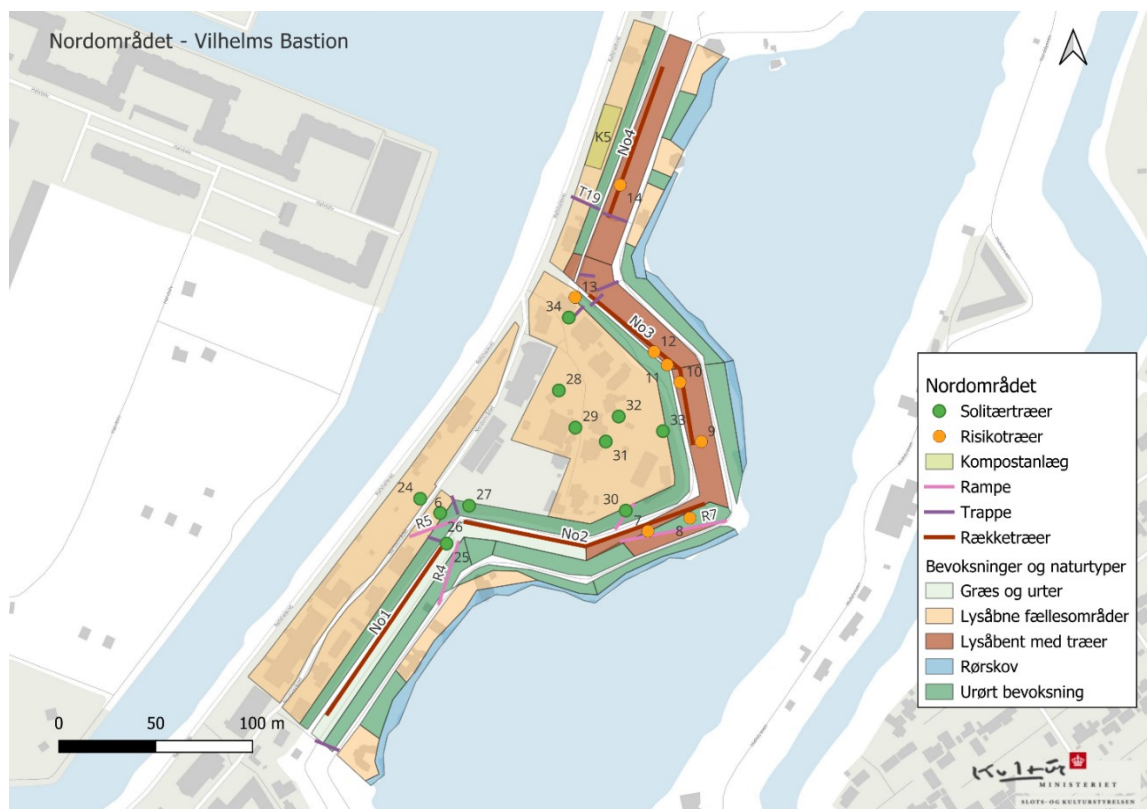
I områder med tæt bevoksning vil der løbende blive foretaget udtynding for at skabe en stærk bundvegetation. Der findes selvforrygende bestande af mirabel, fuglekirsebær, ahorn og ask, som løbende bliver udtyndet.

I hele området er der konstateret invasive arter og problemarter.

Der foretages løbende vedvarende pleje af den historiske bevoksning, urørt bevoksning, græs og urter, solitærtræer, invasive arter og problemarter. Den vedvarende pleje for den historiske bevoksning og solitærtræerne består af løbende monitoring og beskæring. Den urørte bevoksning monitoreres løbende. Risikotræer monitoreres, afkrønes eller fældes efter tilstand. Invasive arter og problemarter bekæmpes løbende efter førstegangsplejen.

Der er tre kanonhuller som skal synliggøres.

På Refshalevej i den nordlige del af *Nordområdet* har Christianias Gartnergruppe en materialegård, som blandt andet fungerer som kompoststation, brænde- og materialedeponi, med et mindre lager af materialer og en skurvogn.

Oversigtskort over Nordområdet

7.5 MÆLKEBOTTEN (SOPHIE HEDEVIGS BASTION)

Mælkebøtten omkranser Sophie Hedevigs Bastion og er kendetegnet ved urørt bevoksning, med rækketræer, tjørn, roser og selvforyngelede træer. *Fluepapiret* er lysåben med enkeltstående træer.

Rækketræerne i området optræder ufuldendte. På den nordlige del af bastionen er registreret en træække på fire ahorn. På den sydlige del af bastionen findes en træække på tre ahorn og en spidsløn.

Der er selvforynget ask, elm, ahorn og fuglekrisebær, samt hyld, mirabel og gråpære. Plejen af selvforynget opvækst skal have fokus på udtynning for at favorisere frugtbærende træarter.

Den østvendte bærm fra “*Bjarne Sø*” til *Dyssebroen* blev beplantet i 2014 for at adfærdsregulere publikumstrykket. Kendetegnet for området er meget stor artsvariation, som ikke ses andre steder på fortidsmindet. Området plejes efter principper for urørt bevoksning.

Både escarpen og bærmen i den nordlige del af bastionen er præget af tæt kronedække med ingen bundvegetation.

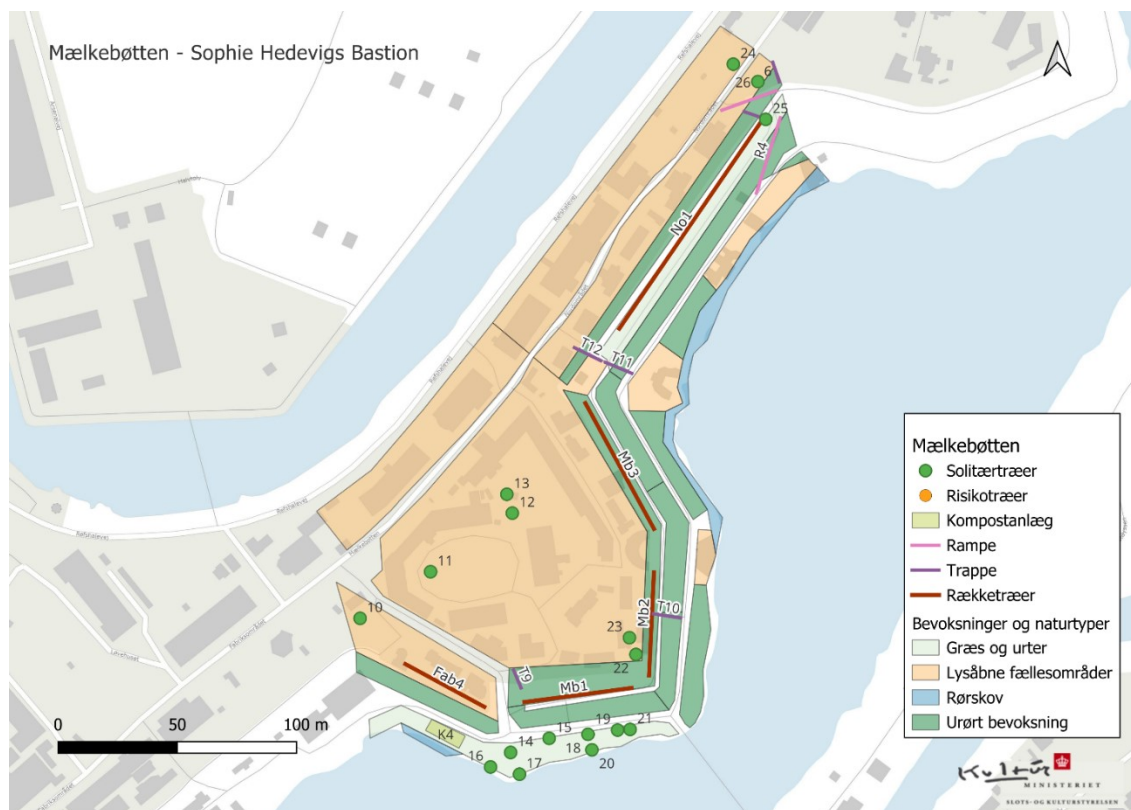
Den sydlige escarpe er bevokset med krat af tjørn og rose, samt hyld og mirabel og enkeltstående store træer, bunddækket er solidt.

Fluepapiret plejes som brugsplæne. Der skal være opmærksomhed på områder, hvor græsset er slidt væk. Der er solitærtræer som ahorn, ask, fuglekirsebær, og tjørn, samt nyplantet gråpære og hængepil. Langs *Fluepapirets* brink mod Stadsgraven er der foretaget brinksikring for at forhindre udvaskning af forurenede jord.

Den offentlige sti på voldanlægget ligger i *Mælkebøtten* på voldkronen. Der er begrænsede adgangsforhold på escarpen og ingen sti på voldgangen på grund af bebyggelse. Det har resulteret i et øget publikumstryk og slid på voldkronen og escarpen. I samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen skal der udarbejdes en handleplan.

I hele området er der konstateret invasive arter og problemarter. Der foretages løbende vedvarende pleje af den historiske bevoksning, urørt bevoksning, græs og urter, solitærtræer, invasive arter og problemarter. Den vedvarende pleje for den historiske bevoksning og solitærtræerne består af løbende monitoring og beskæring. Den urørte bevoksning monitoreres løbende. Risikotræer monitoreres, afkrones eller fældes efter tilstand. Invasive arter og problemarter bekæmpes løbende efter førstegangsplejen.

Brugsplænen "*Omeletten*" i *Laborategården* er historisk erkendbar. Her er der et solitær egetræ ved indgangen og en lille æblelund i modsatte ende. I *Laborategården* findes også solitær linde- og birketræer.

Oversigtskort over Mælkebøtten

7.6 FABRIKSOMRÅDET (ULRIKS BASTION)

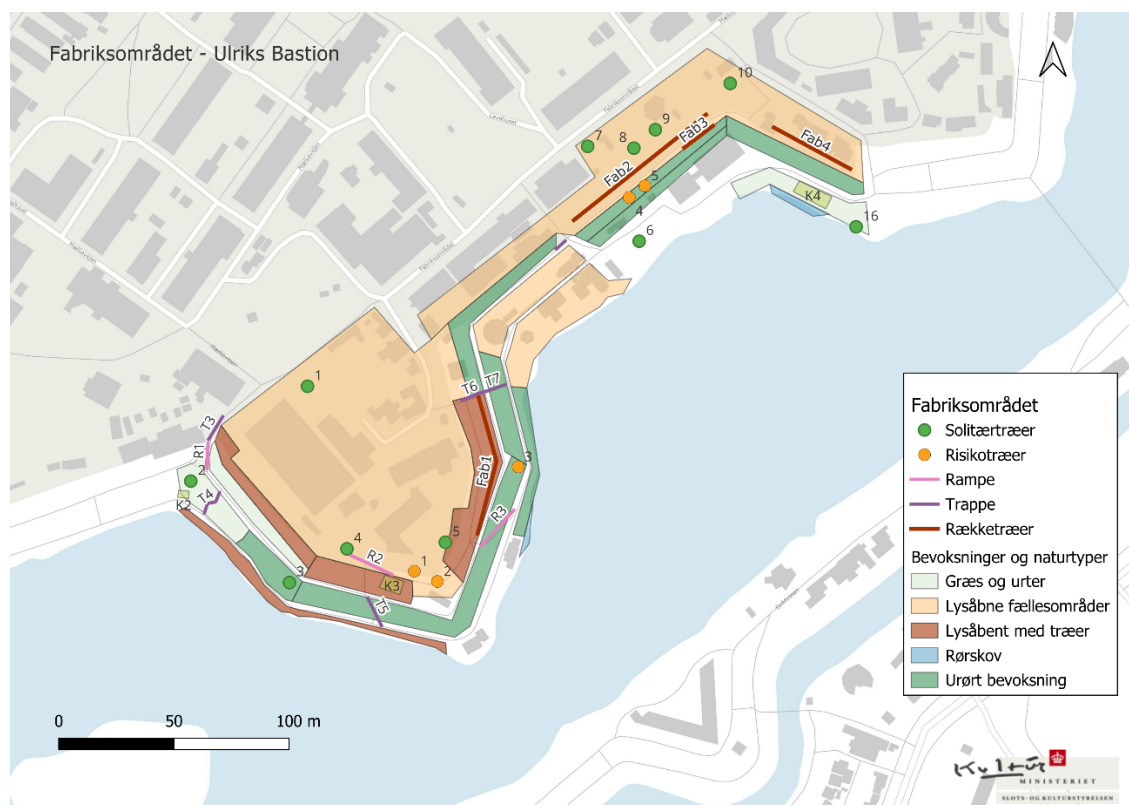
Fabriksområdet omkranser Ulriks Bastion og er et alsidigt område med højt publikumstryk og flere publikumsfaciliteter.

Ulriks Bastion er den mest besøgte bastion på fortidsmindet, og derfor også den mest nedslidte bastion. Der er behov for øget adgang og adfærdsregulering for at beskytte fortidsmindet. Det høje publikumstryk gør det vanskeligt at skabe vilkår for selvfornyet opvækst af historisk tjørn og græs og urter. Der skal udarbejdes en helhedsplan for Ulriks Bastion i 2025, og færdiggøres en istandsættelse inden 2029.

Fabriksområdet på den nordlige del af bastionen og kurtinen mod *Mælkebøtten* er kendetegnet ved bebyggelse, fællesområder og urørt bevoksning med store træer og bunddække af græs og urter. Den sydlige del af bastionen, og den nordlige del af kurtinen mod *Fredens Vold*, er lysåben med enkeltstående træer og bunddække af græs og urter.

Rækketræerne i området optræder både ufuldendte og komplette. På kurtinen fra Sophie Hedevigs Bastion til Ulriks Bastion findes to historiske trærækker. På escarpen en træække bestående af to ask og på voldgangen en træække bestående af 6 træer, en ahorn og 5 ask i varierende alder. På voldgangen i den nordlige del af Ulriks Bastion er en historisk træække på 10 træer i forskellig alder og art. På den sydlige del af Sophie Hedevigs bastion er der en historisk træække på tre træer: to ask og en hestekastanje. I hele området findes desuden historisk tjørn og rose. Langs bærmestien på bastionsspidsen er der plantet tjørnehæk.

Bunddækket på escarpen og inderskråningen er stærkt domineret af problemarten vedbend. Der er blevet brinksikret langs bærmestien fra saillantten til kurtinen mod syd i 2008.

Oversigtskort over Fabriksområdet

7.7 FREDENS VOLD (KURTINEN MELLEM ULRIKS BASTION OG LØVENS BASTION)

Kurtinen mellem Ulriks Bastion og Løvens Bastion bærer navnet *Fredens Vold*. *Fredens Vold* er henlagt til urørt bevoksning og er Christiania fredet. Christiania fredningen medfører at området er lukket for al adgang. Christianias gartnergruppe har adgang.

Bevoksningen er uden historiske række træer, og med højt kronedække og stor træmasse, der findes desuden historisk tjørn og rose.

Escarpen fremstår med urørt bevoksning, men lysåben med stærk bundvegetation, mens inderskråningen og voldgangen er tæt bevokset, med manglende bundvegetation.

Christiania fredningen har begrænset de menneskeskabte slidskader. I forbindelse med fredningen blev den sydlige del af escarpen genoprettet, samt to trapper nedlagt i 2020. Efter krav fra Københavns Politi i 2016 blev der anlagt et norsk raftehegn øverst på escarpen under voldkronen. Der er anlagt hegn ved bærrestien der hvor genopretningen blev foretaget i forbindelse med nedlægning af trappe og genopretning af voldprofilen.

Oversigtskort over Fredens Vold

8 PRIORITERING

På baggrund af de overordnede mål for plejen i perioden 2024-2029 er den prioriterede rækkefølge:

1. Kraftig førstegangspleje af Magasindammen i Bjørnekloen.
2. Registrant af invasive arter og problemarter.
3. Løbende fældning af risikotræer og træer med sygdomme.
4. Bekæmpelse af invasive arter og problemarter.
5. Kraftig førstegangspleje i form af udtynning af selvforrynget opvækst på hele fortidsmindet, for at skabe et solidt bunddække af græs og urter.
6. Adfærdsregulerende pleje for at undgå uønsket færdsel.
7. Anlæggelse af befæstet grussti i Bjørnekloen.

1. Kraftig førstegangspleje af Magasindammen i Bjørnekloen.

Arbejdet med at oprense magasindammen bliver udført for at genoprette det historiske erkendbare udtryk på fortidsmindet og øge naturværdien i og omkring magasindammen. Projekterende og udførende er Opland Landskabsarkitekter, Christianias Gartnergruppe, Grøn Vækst og Stub og Gren.

2. Registrant af invasive arter og problemarter.

Forud for bekæmpelsen af invasive arter og problemarter udarbejdes en registrant for hver art, deres placering og omfang.

Kortlægning af invasive arter og problemarter sikrer en systematisk tilgang, løbende monitorering og overblik. Udformning af registranterne vil blive foretaget i 2024.

3. Løbende fældning af risikotræer og træer med sygdomme.

Med udgangspunkt i den årlige monitorering af risikotræer opdateres rækkefølgen i den prioriterede handlingsplan efter tilstand.

Baseret på registranten for risikotræer (Bilag 5) foretages der løbende fældning, beskæring, kronesikring og afkroning.

4. Bekæmpelse af invasive arter og problemarter.

I umiddelbar forlængelse af kortlægningen af invasive arter og problemarter vil der ske en prioritering af opgaven og en løbende bekæmpelse efter retningslinjer beskrevet i bilag 6. Bekæmpelsen foretages løbende fra 2024.

5. Kraftig førstegangspleje i form af udtynning af selvforrynget opvækst på hele fortidsmindet.

Der skal foretages kraftig førstegangspleje i form af udtynning af selvforrynget opvækst på hele fortidsmindet. Der skal ske en moderat udtynning i områder kategoriseret som urørt bevoksning, for at skabe en solid bundvegetation af græs og urter og for at højne naturværdierne, gennem en varieret bevoksning. Formålet er at hindre uønsket erosion af fortidsmindet.

Udfordringerne er størst på de nordvendte escarper og inderskråninger, og vil derfor have første prioritet. De sydvendte escarper og inderskråninger fremstår generelt lysåbne og flere steder med stærk bundvegetation, og derfor er der her ikke tale om en kraftig førstegangsspleje, men nærmere vedligehold af tilstanden baseret på den nuværende pleje.

Den kraftige førstegangsspleje påbegyndes i 2024 og foretages løbende.

6. Adfærdsregulerende pleje for at undgå uønsket færdsel.

I forbindelse med udtynding vil der opstå risiko for uautoriserede trampestier. Områderne er ekstra sårbare på grund af sortjordsoverflade. Der kan foretages adfærdsregulerende pleje for at undgå uønsket færdsel på fortidsmindet, efter retningslinjer, jf. afsnit 3.3.1 og bilag 7.

I adfærdsregulerende pleje indgår også anlæg af trapper og ramper for at sikre bedre adgangsforhold, hvor der er stort publikumspres.

Den adfærdsregulerende pleje vil blive påbegyndt i 2024 og foretages løbende.

7. Anlæggelse af befæstet grussti i Bjørnekloen.

Den nordlige del af bærrestien, fra *Noma* til *Langbortistan*, skal omlægges fra en sekundær opstået trampesti til en primær befæstet urdrettet sti. Stien vil blive anlagt, hvor den nuværende trampesti omtrentligt forløber. Den befæstede sti anlægges i 2027.